

Mesterségkutatás

Műipari és építőipari mesterségek az 1870-es és 1920-as évek közötti időszakban

című kutatási projekt nyitókonferenciája

Műipari műhelyek 1.

Az Iparművészeti Múzeum és az Országgyűlési Múzeum együttműködésében

2023. november 30., 9.00–18.00

Országház, Tandor Ottó terem

9.00–9.30

Regisztráció, vendégek fogadása

9.30–10.00

Bellavics István

Köszöntő

igazgató, Országgyűlési Múzeum

Cselovszki Zoltán

Köszöntő

főigazgató, Iparművészeti Múzeum

SZEKCIÓ 1 | MESTERSÉGGUTATÁSOK

10.00–10.25

Katona Júlia

Iparművészeti Múzeum

Az Iparművészeti Múzeum *Mesterségkutatás 1.0 – Műipari és építőipari mesterségek az 1870-es és 1920-as évek közötti időszakban* című kutatási projektje

A Masterségkutatás 1.0 – Műipari és építőipari mesterségek az 1870-es és 1920-as évek közötti időszakban című kutatási projekt a historizmus és a szecesszió stílusfogalmaival jelzett időszak iparos foglalkozásaira, mesterségeire fókuszál. Elsődleges célja az iparos foglalkozások iparágankénti bontásban történő listázása, számbavétele, megnevezésük terminológiai tisztázása, továbbá az egyes mesterségek munkafolyamatainak leírása, a vállalkozások hierarchiáján belüli szerepük meghatározása. 2023–2024-ben, a kutatás első fázisában a fővárosi építkezéseken közreműködő iparos vállalkozások élvonalbeli képviselői kerülnek vizsgálat alá. Cégeik működésén és összetételén keresztül vizsgáljuk az egyes iparos foglalkozásokat és azok legjelentősebb eredményeit. Ebben a fázisban az alábbi iparágakhoz sorolt mesterségek kerülnek feldolgozásra: agyagipar, bőripar, építőipar, faipar, fémipar, gépipar, iparfestészet, könyvkötészet, mintázás, rajzolás, sokszorosító ipar. A bevezető előadás az Iparművészeti Múzeum 2023 tavaszán indult tudományos kutatási projektjének aktualitását, célkitűzéseit, kutatási kimeneteit és magát a kutatócsoportot mutatja be.

10.25–10.50

Cseh Fruzsina

BTK Néprajztudományi Intézet

A magyar kézművesipar-történet kutatása

Az MTA VEAB Kézművesipar-történeti Munkabizottság koncepciói és eredményei 1972–1999 között

Az MTA Veszprémi Területi Akadémiai Bizottságának Kézművesipar-történeti Munkabizottsága egy 1971-ben született kezdeményezés nyomán alakult meg 1975-ben. Az eredetileg a magyarországi céhkataszter létrehozására összegyűlt történészek, levéltárosok és néprajzkutatók az ipartörténeti kutatások koncepciójának kidolgozását tűzték ki távlati célul. A következő évtizedekben szimpóziumok és konferenciák sorozatai követték egymást. A kutatási eredményeket összefoglaló kötetek igazolják, hogy a Munkabizottság tagjai érzékenyen reagáltak a tudományos szemléletmódbeli változásokra, élénk nemzetközi kapcsolatokat áptak, és nemegyszer az új kutatási irányokat is kijelölték. Az 1990-es évektől dinamikus változó kihívásokra válaszolva a Munkabizottság a tudományos ismeretterjesztés és az interdiszciplináris látásmód felé is mind szélesebb kapukat tárt, s ma is több intézmény kutatóit összefogó műhelyként működik.

10.50–11.15

Rozsnay József

Országgyűlési Múzeum

Az Országgyűlési Múzeum Tisza Kálmán Programja

Az Országgyűlés Elnökének kezdeményezésére 2015-ben létrehozott Tisza Kálmán Program keretében 2023-ban immár kilencedik éve folyik az Országház egykori és mai enteriőrjeinek és mőtárgyainak kutatása. A kezdetektől belső és külső kutatók

közreműködésével zajló munka már az első években jelentős eredményeket hozott, mára pedig alig van olyan fontosabb eleme az épületnek, amelyről ne állna rendelkezésünkre jelentősebb mennyiségű információ. A Program keretében digitális mapparendszerbe gyűjtött adatbázis jött létre, melyben a kutatóink jól áttekinthetően gyűjtötték össze a folyóiratokból, köz- és magángyűjteményekből származó információkat. A kutatómunka mellett múzeumi gyűjtőmunka is gazdagította az Országház történetére vonatkozó ismereteinket, egyúttal gyarapította az Országgyűlési Múzeum gyűjteményét. A kutatási program nem állt meg a felhalmozott adatok rendszerezésénél, hanem nagyban hozzájárul az Országgyűlési Kiadó által publikált kötetek, különösen az *Országközi séták* sorozat megvalósításához. E kötetek jó részét a Program kutatói írták, így általuk közvetlenül nyerhetünk betekintést a kutatás eredményeibe.

11.15–11.40 Q & A

11.40–12.00 **Kávészünet**

SZEKCIÓ 2 | ÉPÍTŐIPARI MESTERSÉGEK

12.00–12.25 **Sisa József**
BTK Művészettörténeti Intézet

Marhenke Vilmos és az Országház

Marhenke Vilmos neve ma legfeljebb a kutatók szűk körében ismert, holott a dualizmus évtizedeiben az építészethez kapcsolódó egyik fontos szakma, a

díszítőszobrászat kiemelkedő művelője volt. Az Országház tervezése és építése során a tervező, Steindl Imre (és irodája) legsokoldalúbb és legszorosabb munkatársának számított. Az előkészítési fázisban makettek sora készült a műhelyében. Legnagyobb volumenű munkáját a homlokzati és a belső kődíszek kifaragása, valamint előzőleg azok gipszmodelljeinek elkészítése jelentette. A tíz belső udvar kerámiadíszéhez is az ő műhelye szállította a gipszmintákat. A díszhelyiségek műmárványozására ugyancsak megbízatást kapott. Az épület külseje és belseje így jóformán mindenütt magán viseli Marhenke, pontosabban a műhelye és a munkásai keze nyomát. A megmunkált, illetve felhasznált anyagok változatossága imponáló: kő, kerámia, márvány, műmárvány, habarcs és gipsz. Az anyagok gazdagsága és a technikák sokfélesége jól érzékelteti a historizmus gyakorlatát, lényegét.

12.25–12.50

Hutvágner Zsófia

Iparművészeti Múzeum

Egy kőfaragó-dinasztia tevékenysége a 19. század végén – Kauser Jakab műhelye

A Kauser család tagjai kőfaragóként, építőmesterként vagy műépítészként generációkon át a fővárosi építőipar meghatározó szereplői voltak. Kauser Jakab (1833–1893) 1865-től működtette saját műhelyét. Számos épület, többek között a MÁV Nyugdíjintézetének Andrássy úti bérháza, a Petőfi Sándor utcai Főposta és a Blaha Lujza téri egykori Nemzeti Színház építésénél vállalt szerepet, de ezen kívül sírkövek, emléktáblák, szobortalapzatok, lépcsők kerültek ki Borjú (ma Rákóczi) téri

műhelyéből. Közéleti tevékenysége is jelentős volt, a Budapesti Építőmesterek, Kőműves- és Kőfaragó- és Ácsmesterek Ipartestületének 1886-os alapításakor elöljárósági tagja, később alelnöke lett. Az előadás néhány kiválasztott példán keresztül kíván áttekintést nyújtani a Kauser-műhely által elvállalt feladatokról, a felhasznált kőanyagokról, a pályatársak között betöltött szerepéről, valamint arról, hogyan öröklődött és változott a mesterség gyakorlása egy olyan családban, amely nemzedékeken keresztül tevékenykedett a főváros építésén.

12.50–13.15

Nógrádi-Kerekes Margit
Országgyűlési Múzeum

Az Országház díszes üveglakainak egykori alkotói

Az Országház művészeti kialakítása kapcsán kijelenthetjük, hogy az iparosok kiemelkedő munkát végeztek, s a kortárs kritika egyöntetű elismerése mellett az első látogatók is bámulták e remekműveket. Nem volt ez másképp a díszüvegezés esetében sem: a Róth Miksa és a Forgó és Társa cégek kivitelezte ablakok rabul ejtették a szemlélőket. Az ország első számú épületének díszüvegezésére kiírt pályázatok két fordulóban kerültek kiírásra, s mindkét tenderen e két társulás nyerte a kiviteli munkákat. Ezeknek az ablakoknak nem a figyelemfelkeltés, a modernitás tükrözése, hanem az állandóság, a megbízhatóság és a hazai jelleg reprezentálása volt a feladatuk, így az iparosok visszanyúltak a reneszánsz és a gótikus formavilághoz. A díszítési program alighanem az építési iroda ötlete volt, s Steindl Imre – akit Róth később mintegy mestereként említ – saját kezűleg adhatta

az erre vonatkozó rajzokat. A pályázatok viszontagságos története sokatmondó, hiszen a tét nem volt kicsi: az Országház üveglakait megalkotni nemcsak hatalmas beruházás és sikertörténet volt, hanem maradandó, örök érték is.

13.15–13.40 Q & A

13.40–14.30 **Ebédszünet**

SZEKCIÓ 3 | MŰIPARI MESTERSÉGEK

14.30–14.55 **Lovay Zsuzsanna**
Iparművészeti Múzeum

Thék Endre (1842–1919)
Egy magyar asztalos törekvései a bútorgyáripar megteremtésében

A 19. század folyamán a kézműves szinten működő asztalosmesterség – a céhrendszer megszűnését követően – eljutott a gépekkel termelő ipari szintre. Az 1880-as évektől egyre több gyárat alapítottak, ami miatt a termelés robbanásszerűen intenzívebb lett. Az Iparegyesület igyekezett ezt a folyamatot a minőség irányába befolyásolni – az esztétikai és minőségi szempontból is elfogadható tömegtermelést tűzve ki célul. „Azon számos külföldön tanult iparosok közül, kik ebben a reformban részt vettek, csak a két legjobban kimagasló egyént említjük e helyütt föl, THÉK Endrét a bútorasztalosság és Kramer Samut a dekoratív ipar köréből, akiknek a magyar közgazdaság emelése körül való érdemeit csak részben háláltuk meg” – írta Gaul Károly a *Bútoriparunk és a díszítő iparok az ezredéves országos kiállításon* ismertetőjében. Az új iparfejlesztési, vállalkozói

eszmék által vezérelt Thék Endre az asztalosüzemében sajátosan ötvözta a korszakra jellemző kézműves alkotást és a nagyipari termelési módot. Ennek eredményeképpen a 19–20. század fordulójára a legnagyobb, korszerűen gépesített bútorgyárát hozta létre Budapesten.

14.55–15.20

Pandur Ildikó

Iparművészeti Múzeum

„Az anyagból való megformálás pedig nem folyik gyárisan...”

Jungfer Gyula (1841–1908) Berzsenyi utcai műhelye

Jungfer Gyula huszonöt évesen, 1866-ban kapta meg az iparjogot és nyitotta meg első önálló műhelyét egy segéddel a Hatvani (ma Kossuth Lajos) utcában. A nagy múltú lakatosdinasztia tagja korának egyik legkiválóbb műlakatosává, mesterségének legtekintélyesebb képviselőjévé vált. Pályája csúcspontján százötvennél is több munkást foglalkoztatott, azonban ekkor is nagy gondot fordított a hagyományos és művészi igényű kézi megmunkálásra. Berzsenyi utca 6. szám alatti műhelye, amelyet 1900-ban Ferenc József is meglátogatott, példaadóvá vált az iparos ifjúság számára. Innen került ki a világvárossá fejlődő Budapest köz- és magánépületeinek számos vasmunkája, többek között a Parlament rácsos főkapuzata is. Jungfer Gyula halála után fiai vitték tovább az üzemet egészen az 1949. évi államosításig. Ennek az egyre bővülő józsefvárosi műhelynek a kialakulását, fejlődését – korabeli műhelyekkel való összehasonlításban – kísérli meg rekonstruálni az előadás.

15.20–15.45

Kávészünet

15.45–16.10

Darabos Edit

Iparművészeti Múzeum

Műhely, műintézet, könyvkötőpalota

Gottermayer Nándor könyvkötészetének fejlődése 1879 és 1924 között

Gottermayer Nándor könyvkötő 1879-től – szerény műhelyből indulva, telephelyeit dinamikus módon fejlesztve – a kor leginkább gépesített, de egyedi műipari kötéseket is készítő üzemét hozta létre. Az előadás Gottermayer műhelyének fejlődésén, telephelyeinek változásain és kiállítási szereplésein keresztül ismerteti két fő tevékenységi körét: a gépi előállítású és az egyedi, szortiment kötéseket. A gépi könyvkötőipar fejlődésének mozgatórugói a nagy példányszámban kiadott irodalmi és történelmi ismeretterjesztő sorozatok voltak. Gottermayer Nándor innovatív szerepet vállalt a kiadói kötések honi előállításában, melyek készítésének technikai hátteréről és hazai történetéről is áttekintést nyújt az előadás. A műhelyben készült, korszakokként bemutatott művészi könyvkötések az üzem műipari műhelyé történő alakulását illusztrálják.

16.10–16.35

Terdik Szilveszter

Iparművészeti Múzeum

A budapesti Réтай és Benedek Műipari Intézet (1894–1920)

Rétay Béla (1863–1908) és Benedek Lajos (1875–1918) kereskedők 1894-ben vásároltak meg egy reverendaszabóságot, amely templomberendezéseket gyártó vállalkozásuk alapja lett. Három év múlva Hölzel Albin, a bécsi akadémián végzett szobrász is társult hozzájuk, együttműködésük 1902-ig tartott. Hamarosan Magyarország legnagyobb kegszerkészítő és -forgalmazó vállalkozásává váltak. A

cég történetének kutatásához három nagy forráscsoport áll rendelkezésre: (1) az 1900-tól *Egyházi Műipar* címmel kiadott saját folyóiratuk, amelyben elméleti írások mellett tervrajzokat, az elkészült munkákat bemutató fényképeket és az azokat méltató olvasói leveleket is közöltek; de a folyóirat mellett volt termékkatalógusuk is („árjegyzék”), amelyet megküldtek az egyházközségeknek; (2) a cég 1920-as eladása során keletkezett cégbírósági iratok; (3) az egyes plébániákon fennmaradt, a megrendeléseikhez kapcsolódó iratanyag. Előadásomban ezek alapján röviden ismertetem működési területeiket, bemutatva a telephelyeikről, műhelyeikről és az általuk foglalkoztatott szakemberekről fennmaradt forrásokat is.

16.35–16.50

Q & A

17.00–18.00

Vezetett séta az Országházban